

DEMOCRAȚIA, DREPTUL ȘI ORDINEA SOCIALĂ

*„Democrația este asemenea unui organism
viu supus schimbării și adaptării
printr-o continuă ajustare a balanței dintre
libertatea individuală și ordinea de drept”.*

Pierre Rosanvallon

La aproape trei decenii de la înlăturarea regimului totalitar din România, tot mai multă lume realizează că ieșirea dintr-un astfel de sistem nu se face printr-o simplă trăsătură de condei. Aceasta implică schimbări chiar mai profunde decât cele care au dat naștere sistemului precedent. Instaurarea instituțiilor democratice nu este suficientă. Se trece treptat de la o cultură a supunerii impusă de un regim represiv la o cultură a cunoașterii și înțelegerii modului în care funcționează instituțiile democratice. În ultimii ani se observă însă unele nemulțumiri cu privire la starea democrației care se manifestă prin scăderea încrederii oamenilor într-o serie de instituții fundamentale precum parla-

mentul sau autoritatea judecătorească. În aceste condiții un demers publicistic cu privire la democrație, drept și drepturi, cu privire la respectarea legii și a ordinii sociale, s-ar putea adăuga, cu efecte benefice, eforturilor menite să aducă aceste probleme mai aproape de interesul oamenilor, la mai buna lor cunoaștere și înțelegere.

În filosofia și știința politică actuală este preponderentă părerea că nu există alternativă la modelul democratic. Sunt numeroși cei care aderă la ideea că valoarea democrației este demonstrată de aspectele ei dinamice, beneficiile ei ieșind în evidență pe termen lung. Dintre aceștia P. Rosanvallon are o abordare pe cât de fermă, pe atât de nuanțată. „Idealul democratic – apreciază el – nu mai are rival. Regimurile care își spun democratice suscită însă numeroase critici. Aceasta este problema politică a epocii noastre”. Democrația reprezentativă la care se referă reputatul politolog are în vedere alegeri corecte și libere, separarea puterilor, protejarea libertăților fundamentale, încredințarea exercițiului puterii către executivul confirmat de parlamentul rezultat din alegeri. Așadar, dacă în prezent nu există alternativă la modelul democratic, problema este de a urma calea menită să asigure în continuare succesul acestui sistem politic.

În pofida imperfecțiunilor existente, democrația liberală rămâne sistemul instituțional cel mai atractiv, capabil să protejeze drepturile persoanei, să controleze elitele politice, să regleze conflictele sociale. Mărturia viabilității acestui sistem instituțional este și faptul că realizarea unor proiecte liberale majore, precum instituții reprezentative stabile, dezvoltarea unei economii sociale de piață, unificarea corpului social printr-o protecție socială amplă, se regăsește nu numai în preocupările liberalilor, ci și în atenția altor familii politice precum social-democrației, democrat-creștinii sau conservatorii. Dar democrația nu este un sistem instituțional static. Așa cum menționăm și în deschiderea acestui demers, ea este „asemenea unui organism supus schimbării și adaptării printr-o continuă ajustare a balanței dintre libertatea individuală și ordinea de drept”. Astfel, a devenit în zilele noastre o realitate promovată de teoria modernă a democrației că aceasta este strâns legată de reflecția asupra dreptului. În acest cadru s-a impus ideea că democrația liberală este în relație directă atât cu promovarea dreptului menită să garanteze stabilitatea normelor, cât și cu promovarea drepturilor ca ansamblu de libertăți fundamentale atașate ființei umane. În cadrul acestei reflecții există și unele controverse între tezele democrației directe și ale celei

reprezentative. Cele dintâi acordă încredere absolută voinței generale. Tezele democrației reprezentative consideră că proiectul democratic se poate concretiza cel mai bine în cadrul statului de drept (expresie a limitării puterilor statului), estimându-se că voința populară este capabilă și de excese, motiv pentru care ea trebuie încadrată în prevederi stabile și impersonale menite să prevină crearea în societate a unei stări de anomie. De aceea, dorim să subliniem din nou că statul de drept are o legitimitate sporită în măsura în care cetățenii beneficiari ai dreptului au și contribuții la elaborarea sa. În acest sens, rezumând gândirea privind legătura dintre drept și democrație, Domenico Fisichella subliniază două idei esențiale. „Pe planul legitimității democratice comunitatea cetățenilor primează asupra ordinii juridice. Pe planul practicii politice – mai apreciază Fisichella – dreptul și democrația nu sunt dissociabile întrucât voința cetățenească pentru a fi rezonabilă trebuie să capete forma unei deliberări conduse rațional după procedurile juridice în vigoare”, adică după lege și în deplin respect față de lege (s.n.).

Dar guvernarea democratică nu înseamnă numai un ansamblu instituțional și un cadru juridic corespunzător. A fost statuat faptul că dimensiunea juridică a democrației este percepută și ca un cadru

juridic al politicii ca fapt social. Motiv pentru care titularul puterii își justifică acțiunea prin legitimitate și legalitate. Referindu-se la cele două atribute ale puterii Norberto Bobbio menționează că, pentru cel condus, legitimitatea puterii fundamentează necesitatea de a se supune (piatra unghiulară pe care s-a clădit teoria modernă a puterii fiind supunerea voluntară față de puterea legitimă – s.n.), iar legalitatea puterii reprezintă garanția principală a dreptului său de a nu fi oprimat. Fiind o dimensiune a puterii politice, legitimitatea este un concept extrem de complex, motiv pentru care ne vom referi numai la una din componentele sale, și anume legitimitatea electorală, chestiune insuficient cunoscută și înțeleasă în societatea românească. Asupra legitimității dobândite prin alegeri s-au exprimat numeroase personalități ale științei politice, între care cităm câteva nume de rezonanță precum: G. Sartori, R. Dahl, N. Bobbio, P. Rosanvallon. Din analiza modului în care funcționează teoria democrației electorale, aceștia desprind unele date interesante și lămuritoare pentru economia prezentului demers: alegerile nu hotărăsc asupra politicilor concrete, ci decid cine va hotărî asupra acestora; alegerile decid modul de guvernare la modul general. Referitor la aceste aspecte Giovanni Sartori conchide: „Dacă alegerile decid cine va decide,

atunci povara raționalității nu cade asupra alegătorilor, ci este transferată asupra reprezentanților acestora” care decontează politic în fața electoratului (s.n.).

În gândirea liberală actuală se afirmă însă și unele curente care au tendința să o radicalizeze, între curentele neoliberale foarte activ fiind libertarianismul. Acest curent susține, în esență, aplicarea regulilor pieței la viața socială, maximizând drepturile individuale și condamnând „despotismul” statului al cărui rol trebuie redus la cel de „paznic de noapte”, adică să intervină numai la locul unde se constată un delict. În mod explicit statul este limitat numai la funcția de ordine (poliție, justiție, armată). Scopul demersului nostru nu este de a supune analizei critice curentele care se manifestă în gândirea liberală modernă. Dar, pentru că politica este o activitate legată de exercitarea puterii în societate, nu putem face abstracție de aceste curente. Aplicarea regulilor pieței – cel puțin după Marea recesiune declanșată în deceniul trecut – impune noi evaluări. Piața nu mai poate regla astăzi nicăieri în lume singură tensiunile care apar în economie, iar în viața socială nici atât. Într-o perioadă delicată din punct de vedere economic și social statul nu poate rămâne pasiv pentru că perturbările din economie reverberează în sfera socialului și, implicit,

în respectarea dreptului. Statul și dreptul se sprijină și se condiționează reciproc, statul deținând monopolul constrângerii fizice legitime care garantează viabilitatea și respectarea ordinii civile și a păcii interne. Specificul său este determinat tocmai de referirea la legitimitate. Fără constrângerea exercitată de stat, dreptul își pierde din eficiență în raport cu alte modalități de reglementare socială. Maximizarea drepturilor individuale, pe care unii sunt tentați să o promoveze, intră în contradicție cu prevederi ale Legii fundamentale, cu principii care au consacrat faptul că în societate un drept al unei persoane nu poate fi străin de orice obligație a acesteia. Statul la care ne referim este statul de drept care, așa cum subliniam anterior, este limitat în privința puterilor (nu și a funcțiilor) unul dintre elementele sale constitutive fiind puterea de stat (care are caracter politic și este suverană).

O îndelungată practică a dovedit că, în condițiile eludării normelor de drept, libertatea nu înflorește, ci din contră. De altfel John Locke – părintele fondator al liberalismului – afirma că „Scopul legii nu este acela de a aboli sau restrânge, ci de a spori libertatea”. Pe de altă parte, democrația liberală este legată, conform celor arătate, atât de promovarea dreptului, cât și de promovarea drepturilor, a libertăților, relație care,